SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY, INC.
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА В ЗДА
302-304 WEST 13TH STREET, NEW YORK 14, N.Y.

PAPERS — ДОПОВІДІ

Ч.
No. 1.

Д-р Данило Богачевський

ПРОБЛЕМИ НАШОЇ НАУКИ НА ЕМІҐРАЦІЇ

Daniel Bohachevsky, J.U.Dr.

Problems of Ukrainian Learning Abroad

***

Проф. д-р Василь Лев

ФОЛКЛЬОРНИЙ МАТЕРІЯЛ У "РУСАЛЦІ ДНІСТРОВІЙ"

Prof. Vasyl Lew, Ph.D.

Folklore in the Almanac "Rusalka Dnistrova"

***

***

ОСЕРЕДОК ПРАЦІ НТШ, ФІЛЯДЕЛЬФІЯ
Shevchenko Scientific Society Study Center
Philadelphia, Pa

1 9 5 8

Поручили для публікації 28. серпня 1958 р.

проф. д-р Григор Лужницький, дійсний член НТШ
дир. Володимир Дорошенко, дійсний член НТШ

Редактор
Роман Кобринський

This paper may be reproduced,
provided the source is cited.

Ціна
50 центів

В і д Р е д а к ц і ї

Випускаючи цей перший зшиток "Доповідей", Управа Наукового Товариства ім. Шевченка в ЗДА започатковує нову серію публікацій, яка має на цілі дати нашим діяльним членам, зокрема молодій ґенерації, можливість публікувати доповіді,які вони зачитали по Секціях або Осередках Праці НТШ.

Ініціятиву до цього рода публікацій дав п. Голова "Осередку Праці НТШ" у Філядельфії, д-р Данило Богачевський. Із цього "Осередку" видаємо теж два перші зшитки "Доповідей".

На своєму засіданні в дні 12 липня 1958 р. Управа Наукового Товариства ім. Шевченка в ЗДА - з признанням та щирою подякою - прийняла до відома цю ініціятиву д-ра Д. Богачевського та окремою ухвалою поширила її на цілий терен НТШ в ЗДА.

Цю серію публікацій видаємо офсетом у формі машинопису, сподіючись, що це видання в більшій части само себе оплачуватиме. "Доповіді" є внутрішними публікаціями НТШ в ЗДА та будуть видавані українською або англійською мовами. Пересічний розмір одної доповіді матиме 16 сторінок машинопису.

Наукову вартість кожної доповіді, відданої до публікації, оцінюють перед її виданням, два дійсні члени "Осередку Праці НТШ", з рамені відносної Секції. Їхні імена будуть подані в кожному зшитку "Доповідей". Якщо в "Осередку" немає відповідних дійсних членів НТШ, тоді Виділ "Осередку" запрошує до оцінки - згідно з постановами повищої ухвали Управи НТШ - директора даної Секції або його заступника.

Щоби наукова праця наших членів сповняла своє завдання, вона мусить мати запоруку, що не пропадає безслідно. Публікуючи ці доповіді, ми бажаємо тим самим утривалити їх для майбутности та оживити наукову діяльність наших членів та молодших наших дослідників. Поширюючи це видання серед наших членів ми хочемо встановити духовий зв'язок між поодинокими "Осередками Праці НТШ" та всім членством в ЗДА.

Вкінці бажаємо цим видавництвом дати Секціям НТШ матеріяли, з яких вони зможуть вибрати найцінніші праці та видати їх друком у "Записках" чи "Просідінґс" НТШ, можливо й у поширеній формі.

Всі доповіді, зачитані по поодиноких "Осередках" та поручені до публікації, видаємо в Нью Йорку, щоб цему видавництву, яке розсилаємо не лише всім членам НТШ в ЗДА, але також важнішим дослідчим установам Словянознавства в Америці, надати однозгідну форму та одноцілу редакцію.

Д-р Данило Богачевський

ПРОБЛЕМИ НАШОЇ НАУКИ НА ЕМІҐРАЦІЇ *)

Мотто:

Lesen ohne Liebe, Wissen ohne Ehrfurcht, Bildung ohne Herz ist eine der schlimmsten Sünden gegen den Geist.

Hermann Hesse

Доля присудила важкий шлях нашій науці.

Коли державні народи й уряди опікуються своєю наукою як найбільш старанно, створюють їй усі дані для її всестороннього розвитку, то наша наука не то що не втішалася ніколи державною опікою, але навпаки, майже всі уряди держав, в яких нам судилося проживати, кидали нашій науці всякі можливі колоди перед ноги та старалися і стараються всіми силами не допустити до її розвитку. Одначе тої загальної правди, яку так гарно висловив Тарас Шевченко "Н е с к у є д у ш і ж и в о ї і с л о в а ж и в о г о", не може заперечити жадна людська сила. А наша наука має ту велитенську ж и т т є в у с и л у. Вона користується кожною найменшою нагодою і пробивається назверх, де тільки це є можливе. Одним із найбільших її осягів - це створення Наукового Товариства ім.Шевченка, установи, яка щораз то більше закріплює своє місце в світі.

Приходить може найважча для нашої науки доба: Велика еміграція.

Конечність фізичної праці, щоб здобути засоби до життя, важкі труднощі в пристосуванні до нових обставин життя, незнання мови, розпорошення по всіх континентах світу, як також пригноблююче почуття меншевартости, яке важким каменем налягло на душу нашого народу - усе те могло б викликати враження, що наша наука зовсім розбита.

Одначе дійсність це заперечує. Вона наче відроджується, оживає і то на всіх ділянках знання й атакує вже і чужі терени науки. Публікації наших науковців появляються не тільки українською, але і чужими мовами, видавані навіть американськими університетами.

Одначе мусимо собі ясно усвідомити, що належить розуміти під словом наука, наукова праця. І тут приходить мені на думку один дуже влучний науковий жарт: "Коли ти відпишеш від одного автора, то це буде плягіят, якщо ж від кількох, то це вже буде називатися науковою працею".

Бо в дійсності є загально поширений погляд, який з по-

---

*) Слово на сходинах "Осередку Праці НТШ" дня 27. листопада 1957 р.

няттям науковця, наукової праці лучить певну і то досить високу кількість перестудіованих творів і деколи виглядає на перегони в кількості цитованих праць. Очевидно! Знання того, що вже в даній ділянці науки осягнено, є кондіціо сіне ква нон і цього ніхто не перечить, та все ж таки воно не виповняє цілого поняття науковця, науки. Бо до цього належать і інші, і то не менш важливі чинники, а в першій мірі велика доза живого, допитливого, вдумливого духа, який вміє сконцентруватися, ввійти в суть речі, вглибитися, а також поробити правильні висновки, вповні оправдані фактами, дійсністю. А це вже самостійна, творча праця і цього не дадуть жадні джерела, бо вони є чинником лише допоміжним, не творчим. Без цього дару людина не допровадить до нічого в науці. Бо дуже влучно сказано про Людвика XIV, який мав енциклопедичне знання: "Його голова це збірник неупорядкованого і непотрібного сміття".

До поняття науки належить ще дальший чинник, який також має велике значення. Є ним наукова інтуїція, яку навіть можемо назвати фантазією науковою, творчою.

Її потребує дослідник, щоб відчути, в якому напрямі спрямувати свої досліди, її потребує історик, щоб на основі дже - рел вжитися в досліджувану добу і відчути її духа, бо ж у противному випадку його історія буде суха, без животворчого ду - ха; її потребує і то конечно, політичний науковець і дослідник суспільного життя, її потребує лікар, щоб поставити правильну діягнозу і т.д.

То ж влучно каже визначний соціолог Вебер: "Без натхнення, без щасливої думки вчений залишається тільки добрим робітником" /Наука як фах, 1954 р./. Але й такої слави людина, як К.Ґ. Юнґ, каже: "Einiges müssen wir auf Treu und Glauben annehmen und gelegentlich müssen wir sogar spekulieren"./Seelenprobleme der Gegenwart, Rascher & Co. A-G Verlag, Zürich, Stuttgart, Leipzig 1931/.

Одержаний матеріял мусить науковець оживити своїм питомим духом, надати питоменний зміст, я сказав би навіть: влити дещо національного духа, в якому він зріс і яким переповнена його психе. То ж наука в кожному народі має питоменні національні риси духа даного народу.

Не можна також поминути того моменту, про який висказується тої міри мислитель, яким був Кант: "Niemals ist in der Welt etwas Grosses ausgerichtet worden ohne Enthusiasmus".

І ще одно питання: Кого ми вважаємо за науковця? Чи цю назву даємо тільки тим, які дали епохальний твір, які довершили наукове діло світового маштабу, які стали - хоч на час - авторитетом у світі науки? Чи можна відмовити права до цієї назви тій масі людей праці і знання, які своїми дрібними працями, своїми дрібними досягненнями і дослідами створили підложжя, на якому міг вирости епохальний, чи більшого маштабу твір науки? Бо ж усі винахідники, великі науковці, творці епох у своїх творах використали цілі маси дрібними зусиллями нагромадженого матеріялу, а їхня головна заслуга в тому, що вони той нагромаджений матеріял упорядкували, вияснили, відповідно доповнили та поробили ті глибокі висновки і заключення, які все ж таки були б неможливі без відповідної під-

готовки у формі великої кількости тих дрібних, часто і невідомих праць. Очевидно не маю найменшого наміру применшувати заслуги світового маштабу людей науки, творців епох, та всі вони є виразниками своєї доби і тяжко відмовити наукових заслуг тим, які своїми дрібними, муравлиними працями підготовили путь корифеям людської науки.

І як довго живе людина чи нарід, так довго житиме наука, хоч в ній будуть припливи і відпливи, хвилини підйому і зневіри.

Якщо в цьому світлі будемо розглядати питання нашої науки на чужині і ролю Наукового Товариства ім. Шевченка, то не буде даних до так великого песимізму. Бо ж наші науковці виказали великий запал, а навіть і посвяту, коли серед важких обставин усе ще таки працюють науково, а хоч обставини не дозволяють користуватися найновішими здобутками науки в даній ділянці і тримати руку на живчику, то все ж таки вони живо інтересуються своїми ділянками науки і продовжують працю в своїй ділянці, а навіть видають друком /Ватиканські Акти, Свята Софія, історія Церкви, проблеми унії, історія Папів і пр./. Чимало творів наших учених видають американські університети та різні інституції.

Не затратили наші науковці дару об'єктивного спостерігання, здорової інтуїції та дару правильного заключування. Бо як довго живий нарід, так довго і живе його наука.

Не можна поминути і мемуаристики, цього неоціненного джерела для майбутніх наших істориків, джерела, яке авторитетно віддає духа нашої недавної минувшини, якої ми були наочними свідками, а в більшій чи меншій мірі співтворцями, джерела, яке пропадає безповоротно.

Обставина, що появляється маса творів проблематичної вартости, а то й зовсім безвартісних, які жирують на інстинктах мас, що наука пішла під диктат партії, не є виключним нашим привілеєм, бо від них невільний жаден нарід і жадна наука.

І певну дозу тенденційности має майже кожний твір навіть таких науковців як Тойнбі, Майнеке, Рандал і т.д., іде тільки про її границі.

Та це все хороби, з яких наша наука може і повинна дуже скоро і легко вилікуватися.

Та що найважніше! Наука це дуже ніжна рослина, яка вимагає відповідного клімату і ґрунту, в першій мірі національно-культурного. І якщо б ми тільки плекали той ґрунт і духове підсоння - нехай тільки мемуаристикою і компіляційними чи утривалюючими працями, то вже виконаємо велике завдання, бо утривалимо джерело, з якого знову попливе жива струя науки, як також удержимо вдячне поле для наших наслідників, які вже виказують значні осяги на чужих університетах і вповні оправдують наші надії.

Проф. Д-р Василь Лев

ФОЛКЛЬОРНИЙ МАТЕРІЯЛ У "РУСАЛЦІ ДНІСТРОВІЙ" *)

Невеликий збірник - альманах, що на нього складаються народні пісні, оригінальні поезії членів Руської Трійці, їхні статті на історичні, історично - побутові й культурні теми, вийшов друком у Будимі в грудні 1836 р., з датою 1837 р. Він став першим українським, справді народним літературним збірником тих українців, що в той час жили під Австро-угорською імперією і двигалися до культурного відродження підо впливом літературного відродження придніпрянських українців і культурного відродження західніх і південних слов'ян.[1])"Русалка Дністровая" має своїх предтеч не тільки в творчості придніпрянських письменників І.Котляревського, Є.Гребінки, Гр.Квітки-Основ'яненка і П.Артемовського-Гулака, що стали на базі народної мови і національної тематики, але також і в збірниках народних пісень М.Максимовича і чужинців, збирачів українського фолкльорного матеріялу. З огляду на свій зміст "Русалка Дністрова" об'єднює одночасно і оригінальну літературну продукцію Маркіяна Шашкевича, Якова Головацького та Івана Вагилевича з фолкльором, зібраним ними в різних околицях Галичини й Закарпаття і теоретичними статтями на фолкльорні, літературні й історичні теми.

Коли взяти до уваги стан літературної продукції галицьких українців у першій половині XIX ст., то "Русалка Дністрова" була справжнім революційним твором, що прогнав "мраки тьмаві" з поля нашого кволого, щойно в зародках культурного життя - в обставинах, серед яких появився цей збірник. Упорядники й автори "Русалки Дністрової", усвідомивши собі вагу і значення народної мови в народній літературі, йшли послідовно до наміченої мети, щоб двигнути західніх українців і відродити серед них літературне життя. Справжнім мотором у цьому відродженні став Маркіян Шашкевич.

Особисте нещастя Шашкевича - усунення його з Духовної Семінарії у Львові як студента т.зв. філософії - спричинило його досліди-студії над відродженням слов'янських народів, а також звернуло увагу на зацікавлення деяких поляків і росіян українською народною піснею саме в той час, коли в Европі стали інтенсивно розвиватися етнографічні праці і збирання фолкльорних матеріялів. Шашкевич читав і збирав у бібліотеці Оссолінських у Львові відомості про літературне відродження чехів, поляків і сербів та спостерігав зацікавлення поляків українською народною піснею. Перший із цих поляків був Адам Чарноцький, звісний під прибраним ім'ям Zorian Dołęga-Chodakowski, що під кінець XVIII і на початку XIX. ст. перемандрував не тільки польські етнографічні землі, але також і майже цілу Україну. У своїй праці п.з."O Słowiańszczyźnie przed chrześcijaństwem"/1818/ та періодичному журналі"Ćwiczenia naukowe", /Крем'янець 1818, т.II./ згадує

*)Доповідь зачитана на Науковій Конференції "Осередку Праці НТШ" дня 4 травня 1958.

він про те, що в українських місцевостях збереглося більше старих пісень, ніж у польських, тому що в українців є більшу любови до народної словесности. В його збірнику народних пісень були крім польських також українські з Галичини, Волині, Полтавщини; між ними були обрядові - весільні і закличальні.

В 1819 р. польських етнограф, що скрився під псевдонімом Лях Ширма, видрукував в одному польському журналі дві українські думи з польським перекладом.[2]

В 1821 р. професор львівського університету Hüttner видрукував німецькою мовою в альманасі-календарі п.з."Pielgrzym lwowski" статтю п.з. "Volkslieder" про значення народних пісень для характеристики душі й почувань простолюддя і народу взагалі, про поставання їх та особливо про вартість історичних пісень. Для прикладу й заохоти до збирання народних пісень видрукувано в цьому збірнику крім польських пісень дві українські: "Ой, не ходи, Грицю", та "Козак коня напував" і додано до них гарний німецький переклад.

В 1823 р. в тому ж альманасі"Pielgrzym lwowski" друкує Денис Зубрицький статтю про народні пісні. Цю статтю, в якій Зубрицький дорікає українцям брак зацікавлення народними піснями, передруковано в російському журналі "Вестник Европы" ч. II за 1827 рік та поміщено в ній пісню "Ой, не ходи, Грицю".

Польський поміщик Вацлав Залеський, що народився в галицько-українському селі і змалку жив серед українських селян та полюбив українські народні пісні, якими вколисували його до сну в часі його дитинства, став також збирати народні пісні та просив своїх знайомих і приятелів допомогти йому в цьому ділі. Зібравши таким способом достатню кількість пісень, між іншим також від Я. Головацького, опрацював і видав їх під псевдонімом "Wacław z Oleska"[3] Цей збірник, на думку О. Огоновського, мав таке саме значення для українців у Галичині, що збірник М.Максимовича на Придніпрянщині.[4] В передмові до цього збірника Вацлав з Олеська звертає спеціяльну увагу на Зоріяна Доленгу-Ходаковського, як методика збирання народних пісень. За твердженням Я. Головацького Залеський "перший і єдиний із поляків оцінив народні пісні руських галичан і щодо поетичної вартости признав їх вищими від пісень польського народу."[5] Зі збірки Вацлава з Олеська М. Максимович передрукував у своєму збірнику з 1834 р. дві галицькі пісні "Чорна рілля ізорана," та "А що у тій Чорногорі за вороні коні"[6]

Крім названих збірників вивчав теж Шашкевич твори польського поета-віршописа Тимка Падурри, що, як уроженець східньої України, захоплювався її минулим та її усною словесністю і став писати вірші українською мовою /але польськими літерами/ на лад української народної поезії; через те в свій час був він популярним поетом серед українського суспільства, головно в Галичині в священичих і міщанських домах. Про нього згадує І. Вагилевич: "Тимко Падурра знакомитий поет. Поезії его вийшли під написом "Українки" /Варшава 1834/. Суть то очарователні воспоминанія із старого биту України, з гомоном всіх чутій молодецтва і дівоцтва; досить будет набилити: "Вісляр і Гандзя" з Самари.[7]

Працюючи в бібліотеці Оссолінських у Львові, Шашкевич

попав уперше на збірник народних пісень Івана Прача[8] в якому було 16 дуже цінних українських народних пісень, як "Їхав козак за Дунай", "В славнім городі Переяславі", "Ой, кряче, кряче да чорненький ворон" та ін. Ці пісні зробили сильне враження на Шашкевича і його приятелів. Та куди більше враження зробила на них передмова до першого видання збірника Максимовича, в якій він говорить, що вже починає здійснюватися бажання, щоб постала чисто українська поезія.

Такі слова заохотили молодих ентузіястів і до збирання народних пісень і до творення власних, щоб збагатити українську літературу. Живим прикладом захоплення народною піснею був для них згадуваний Зоріян Доленґа-Ходаковський, а його праця про передхристиянську слов'янщину заохотила їх скласти власну програму етнографічних праць по селах і містах. Вони не могли виконати такої широкої програми, що межувала з історією та археологією і переходила їхні сили. Але члени Руської Трійці зорганізували гурт прихильників у тій ділянці не тільки з-посеред богословів /Микола Устиянович, Рудольф Мох, Михайло Козакевич, Антін Могильницький/, але також і світських /Григорій Ількевич, Микола Верещинський, Михайло Білинський, Михайло Мінчакевич т.ін./. Вони зблизилися теж до Вацлава з Олеська та Ігната /Жеґоти/ Павлі, що пізніше в своїх збірниках покористувалися словесними записами наших фолкльористів.

Члени Руської Трійці перемандрували різні околиці і частини Галичини і позаписували там народні пісні. Шашкевич перемандрував Золочівщину і Бережанщину, Яків Головацький, що записував пісні від товаришів ще в гімназії, перемандрував спісля майже цілу Галичину й Закарпаття, Іван Вагилевич - Стрийщину, Станиславівщину, Чортківщину і Золочівщину, Григорій Ількевич - Коломийщину і Городенщину, Іван Білинський - Бережанщину, Маркил Кульчицький - Стрийщину, Кирило Бланський - Станиславівщину.

В збірнику "Русалка Дністровая" помістили її упорядники й редактори далеко не всі пісні, ними зібрані. Деякі з цих пісень, зібраних Я. Головацьким, використав для свого збірника Вацлав з Олеська, а всі інші пісні, зібрані гуртком Руської Трійці, і ті, що ввійшли в "Русалку Дністрову", видав пізніше Я. Головацький у своїй чотиротомовій збірці галицьких народних пісень.[9]

Як видно з укладу і змісту "Русалки Дністрової", упорядники й видавці її вважали фолкльорний матеріял за найважніший. В їхньому пляні народні пісні стали основою альманаха. Оригінальні твори членів Руської Трійці та їхні статті на літературні, фолкльорні й історично культурні теми стоять на другому місці.

Розділ п.з. "Пісні народні" найбільший кількісно. Попереджений він вступною статтею І. Вагилевича п.н. "Передговор к народним руским пісням" /стор. IX-XX/[*] містить оригінальні українські народні пісні на дальших сторінках: 1-58. Окремо поміщено переклади сербських і чеських народних пісень /стор. 103 - 112/. На стор. 115-120 видрукувано три історичні пісні, взяті з старого рукопису, із вступним поясненням М. Шашкевича п.з. "Старина".

*) Залишаю в цитатах оригінальну мову авторів, тільки змінюю правопис.

У цьому "Передговорі" Далибора*) Вагилевича, що є частиною його ширшої розправи, подано інформації про старовинність українських народних пісень - їхнє поставання ще в передхристиянських часах: "Гори як велити, ріки як сяни, Славлянщина вколо Білим-богом стерегли сідий передвік, злучали русинів і серед нападів ворожих були засіком народа, нечім /тому то - В.Л./ їх так часто в пісньох поминают і величают. Святая Русь була селом /= місцем поселення - В.Л./ райских птиць і диків; ясні небеса одівали ю чистою опанчею, мір /світ - В.Л./ віддихав любовію - руський нарід був великим і величавим, порозумів, обняв природу, чтив і до серця ю пригортав, і був мир і гаразд і любов взаїмна. - Сюди належат небиличні і обрядові пісні /побутові й обрядові - В.Л./." [10] Далі Вагилевич переглядає тематику українських народних пісень. На перше місце ставить історичні: "зелізнії полки носадами орали море руське - нечім в обрядових піснях так много згадок о князях, княгинях, о боярах, о єдамашках, о ковальчиках, що золото кують і о інших ремісничках, которих у великій чести мали." [11] Татарські напади, паленя українських осель, руйнування української культури, героїчна оборона й відсіч нашого народу, це - по словам І. Вагилевича - тема наших давніх історичних, лицарських пісень. В них підкреслено воєнного духа й завзяття наших предків. Ще сильніше виявилися ці атрибути в думах із козацьких часів.

До того роду пісень історичних треба зачислити дві історичні пісні подані М.Шашкевичем із рукопису.[12]

Інший характер мають думки. Вагилевич називає їх "пісні жіноцькі". Це на його думку ліричні поезії: "Думки /пісні жіноцькі/ провівають буйною гарностію, із зажегненими чувствами, пов'язаними з журбою і тугою. Дівочі чувства стеляться в них крещачим барвінком, крутая рутка узеленяє терновій вінці страсти, дивная боротьба з невідмінним присудом проколюється в них. - Обмана козаків, лихая падь /-нещастя В.Л./, що милого забрала, злидні, що го побили, або смерть, що го загорнула, розсерджує дівицю, що ся цілою душею влюбила, обгортає розпукою, серце зайшлоє кріелею ниє, сама розбивається о камінь, під землю западає, під воду йде. Обманена - ли зрадливим козаком /ледінем, молодцем/ заметує го жаркими клятвами, або, не вдаючись в тугу і розпуку, надіється прикликати го назад, скаче в городець, копає зілля, що під білим каменем росте, чарує молодця, котрий наглум прилітає, і стається добродушною посмішкою милої, що ся єго наворотом радує". [13]

До ліричних пісень /т.зв. жіноцьких/ зачисляє І.Вагилевич пісні обрядові. "В сих не той смуток і горость, що в думках. Півці ними забувають зелізноє життя і проливаються повними чувствами. Там видиться інший світ; на чудних крилах летить гадка в передвік, любая свобідна нетямка огортає душу, в них являється русин істинним славляном, не любуючим собі в борбі, лише в тихенькім домашнім гаразді. На всякоє веремнє года суть обряди, суть пісні: воскреслая весна, настаюче літо, обжинки, конець всім роботам і інші". [14]

Вагилевич відмічує, що переважно співають цих пісень у супроводі танків - хороводів, які своїм музичним тактом і тоном різняться від інших пісень /коршемних/. Ці обрядові пісні, на його думку, походять з передхристиянських часів і відтворюють

*) Далибор це прибране ім'я Івана Вагилевича, так як Руслан - Маркіяна Шашкевича, а Ярослав - Якова Головацького.

релігійний світогляд наших поганських предків. Це коляди /звані також громадськими піснями/, щедрівки, гагілки /гаївки, веснівки/, русалки /троїцькі пісні/, купальні, ладкання. "У лад - каньох проколюється також туга, лиш не такого зарубу /характеру - В.Л./, як в думках, жаль за родиною, за зільничком, за вінцем дівочим, лякаючися лихого свекра, тулить надія щастя, маючого настати за любимим. Із сего огляду передом ідуть сиротинські пісні." [15]

Оригінальні народні пісні укладено в "Русалці Дністровій" за їх змістом та описом, поданим у передньому слові І. Вагилевича. Перша частина то "думи і думки" /стор 1 - 35/, друга - "обрядові пісні" /36 - 58/. При тому при деяких піснях подано місце походження. На початку перед думами ставлять упорядники мотто, взяте з поезій польського поета т.зв. "української школи" в польській літературі, Йосипа Богдана Залеского:

Co się stało!
Gdzie to naszych dum połowa?
Zaporożskich dziś tak mało!
A miłosna ta lubowa:
O trzech zorzach, trzech krynicach,
Siedmiu wodzach, stu dziewicach,
Rzekł byś, że te dumy z laty
Przenuciwszy błogie chwile,
Przenuciwszy smutne straty,
Z ludźmi głuchną gdzieś w mogile!

Це мотто відразу впроваджує читача в сумовитий настрій і збуджує жаль за давніми козацькими часами, за піснями, що звеличували козаччину, а тепер пішли в забуття. Тому, зібравши серед народу багато пісень, наші упорядники - члени Руської Трійці - запізнають нас із змістом цих історичних пісень.

Пісень чисто історичного змісту в "Русалці Дністровій" 9. Сюди належать дві історичні пісні взяті з старого рукопису в розділі, поданому Шашкевичем п.з. "Старина" /стор. 115 - 120/. В історичних піснях знаходимо розповіді про героїчні бої в минулому і про минулий побут. А саме: брат Роман продав туркам свою сестру і спричинив її самогубство /тут відгук прадавніх звичаїв - продавання дівчини//пісня 1./ Дівчина, що попала в неволю і стала дружиною турецького вельможі, несвідомо зневажає рідну матір, що теж по роках дісталася до турецької неволі/2/. Козак - очайдух Коновченко гине в поході в наслідок прокляття матері/4/, ледачий козак Нетяга/5/, Козак - лицар Морозенко/6/, недоля дівчат - полонянок у татарському ясирі/11 - "Коли турки воювали, білу челядь забирали"/, журба й туга гетьмана з приводу смерти його брата /15/.

В інших піснях цієї групи стоїть на першому місці пісня про Довбуша і його смерть від зрадливої кулі Дзвінчиного чоловіка/3/, про злу свекруху і про недобру матір, що позбавляють життя своїх невісток/7,10/, про зрадливу жінку/12/, двобій за дівчину /9/, причарування хлопця дівчиною/14/, нещасливе подружжя/8,13/, про щиру любов доньки до матері/16/, про силуване подружжя і смерть присилуваних/17/, про смерть удовиного сина і невірну суджену/18/, та про вірне кохання козака й дівчи-

ни /19/.

В цій групі пісень є теж коротка пісня про діброву, що тричі в рік зміняє свій одяг:

Ой, дуброво, дубровонько!
Ти доброго пана маєш,
Що ся в однім року
Трома барви приодіваєш,
Одна барва зелененька,
Всему світу миленька,
Друга барва жовтенька,
Всему світу сумненька.
Третя барва біленька,
Всему світу студененька.

Це той сам мотив, у пізній творчості Шевченка:

"Ой, діброво, темний гаю,
Тебе одягає тричі на рік ...
Багатого собі батька маєш!"

Остання пісня в групі I. /Думи і думки/, не нумерована, /21-ша/ то "леліяльна пісня" /колискова/: "Ой, ходить сон Коло вікон, А Дрімота Коло плота; ...."

Притримуючися панівної в першій половині XIX ст. описової методи етнографічних дослідів, члени Руської Трійці не подали в "Русалці Дністровій" місця запису історично-побутових пісень. Тільки при 10-ій пісні про воїна Кременюшку /стор. 25/ подано нотку про подібний мотив у першому збірнику народних пісень М. Максимовича /1827/ у пісні п.з. "Злая мать".

Натомість у відділі обрядових пісень зазначено місце їх походження чи радше записання, а саме: А. Колядки. - Від Калуша зібрав Д. Вагилевич. 6 тут 7 старовинних колядок, що походженням сягають дохристиянських і християнських часів і татарських нападів. Тут знаходимо поганські мотиви культу сил природи, забарвлені християнським елементом, леґендарний мотив про будування парубком церкви з допомогою коня /4/, про лицарські походи в чужі землі і героїзм воїнів - провідників /5/, про оборону й визволення молодцем Підгір'я від татар і турків та впорядкування ним околиці Підгір'я /2/, про домашні достатки - багатства, про залицяння і сватання дівчини /1,7/. В обох останніх колядках згадка про Дунай /вітри пірвали сплетений дівчиною вінок і кинули його на Дунай, де зловили його три молодці - рибалки/ і про прилітання райських пташок до саду, що його стереже дівчина, вказує на старовинність мотиву.[16]

Гагілки, зібрані в околиці Золочева /тільки 3/. В них знаходимо стародавні мотиви про сватання дівчини /"Воротар". 1 - Княжі часи/, про невдачне залицяння до дівчини молодця Данчика - Білоданчика /2/, про перехвалки - залицяння дівчат і хлопців /3/.

Ладкання /21 весільна пісня/, зібрані в околиці Перемишля /пісні: 1, 2, 3/, Стрия /4, 5, 6, 7, 8, 9/, Бережан /10, 11, 12, 13/, Коломиї /14, 15, 16, 17, 18/, Золочева /19, 20, 21/, подають картини весільної драматичної дії, що починається вінкоплетинами. Брат розплітає косу своїй сестрі - княгині, яка назбирала в городі барвінку на вінок; мати жалує за своєю ди-

тиною, що залишає її дім /1/. Подібно і в 8-ій пісні згадується про збирання барвінку та жаль матері за відданою з її дому донею. В кількох піснях оспівується дівочу красу при віночкоплетинах /2, 11, 13, 20/. Тут звичайно дівоча краса прирівнюється до калини, а хрещатий барвінок символізує щастя молодих. Зокрема згадується дівчину сироту, що про її долю просять Бога у небі її батько /3/ і мати /5/. Далі описаний "весняний похід" молодого з боярами /4/, відгадування та віщування майбутньої важкої долі молодої в домі свекрів. Молода - княгиня немов лякається нового співжиття з рідною свого чоловіка, бо буцім то її рідна мати не навчила її всяких хатніх і хазяйських робіт /6, 7, 17/. Опісля описується саджання молодої на посаг /10/, печення короваю з добірної пшеничної муки /9/, вбірання його деревцем /15/, виїзд до молодої в неділю /12/, наряджения молодої вінцем /16/, наряджування молодої перемітною /18/, весільний похід і від'їзд з преданами /21/.

В надрукованих у "Русалці Дністровій" піснях знаходимо не тільки тематику, зв'язану з західньоукраїнською територією, але й мотиви, знані на цілій території України. Цей факт підтверджує погляд членів Руської Трійці на вагу й значення народної пісні як виразниці соборности українського народу, дарма що розділеного між окупантів. Підтверджує це теж і форма народних пісень, спільна цілій українській території.

Крім оригінальних українських народних пісень видруковано в "Русалці Дністровій" сербські і чеські народні пісні, а саме: 6 сербських у перекладі М. Шашкевича і дві в перекладі Я. Головацького та 4 чеські з "Короледворського рукопису" в перекладі М. Шашкевича. Це переважно любовні пісні, в яких відбита одна з прикметних рис двох слов'янських народів - романтика - любов. Тільки різнить їх національний кольорит. Любовний мотив - любов дівчини, представлена в формі запитів, виявляється в тому, що вона ставляє любов милого понад ширину моря, простірність поля, швидкість коня, вартість рідного брата; або дівчина дарує милому рожу на знак гарячої любови, дівчина причаровує милого, то знов дівчина вибирає на чоловіка вбогого молодого хлопця замість багатого, але старого, тощо. Представлена теж вірна любов двоїх молодих навіть після смерти: вони обоє держаться за руки навіть у могилі. До любовних мотивів належатиме також жаль постарілого парубка за змарнованим через безженство життям.

В перекладених чеських піснях знаходимо також любовні мотиви побіч героїчних - лицарських. Тут самотність дівчини символізована зозулею та одноманітним лісом, а героїзм і відвага молодця - лицаря дубом.

Сербські і чеські народні пісні були для наших перекладачів близькі і змістом і тоном, що відбивається в побуті обох названих народів. Епоха романтизму сприяла доборові пісень, а близькість мовних, стилістичних і ритмічних признак дала нашим перекладачам змогу передати духа двох інших націй своєю рідною поетичною мовою.

Побіч справжнього фолкльорного матеріялу в "Русалці Дністровій" є також фолкльорні елементи в оригінальних поезіях усіх трьох членів Руської Трійці.

У своїх поезіях з любовною тематикою наслідує Шашкевич народні пісні, колись люблені і співані в наших домах. Ось напр.

Повій вітре, вітросеньку,
Там, де тужить мила,
Нехай несуть там пісеньку
Твої легкі крила.

Най не плаче, най не тужить,
Вже час ся зближає:
Прийде милий, приголубить
І з нев ся звінчає.

Без сильних поривів, без різких - виразних акцентів, щиро й невибагливо виливається з-під поетового пера, немов з уст народного співака, ця пісня любови, завершена надією одруження.

Виплекана на народній поезії, але вже на власну нуту настроєна Шашкевичева "Думка" з прегарною, бадьорою кінцевою строфою:

Най радощі мому серцю,
Най надія грає,
Най ми доля веселенька
Птичкою співає.

Так само, немов сільська дівчина, що пішла в чужую сторононьку, описує поет своє рідне Підлисся:

Шуми вітре, шуми буйний,
На ліси, на гори,
Мою журну неси думку
На підлиські двори.

Там спочинеш, моя думко,
В зеленій соснині,
Журбу збудеш, потішишся
У лихій годині.

В поемі "Погоня" застосовує Шашкевич улюблену в народній пісні стилістичну форму запиту:

Чи то сокіл пташку жене?
Чи то буря хмару несе?
Чи люта джума летить?
Ні!... То козак конем садить!...

Вплив народної творчости слідний і в інших поезіях М. Шашкевича, а навіть і в його оповіданні - казці "Олена" /описи страхіть, прочування, повіря, духи, чари, опришки тощо/ та в "Псальмах Руслановых".

Такий сам вплив мала народня творчість і на Я. Головацького та І. Вагилевича. Тут бачимо паралельність картин з природи і людських почувань або дій, напр.: Я. Головацький:

Попід гайом зелененьким
Чиста річка тече,
На яворі зелененькім
Соловій щебече.

Або:

Закувала зазуленька
В гаю, в середині,
Аж ся стало страшно, сумно
Молодій дівчині.

3 0112 115484096

Подібно у Вагилевичевій поемі "Мадей":

На високій Чорногорі
Буйні вітри віють,
По зеленій полонині
Сірі вовки виють.

- - - -

Тисяч коней вороненьких
В байраках ирзає
Тисяч гарних ледіників
Коники сідлає.

- - - -

Вилетіла зазуленька,
Сіла на тополи,
Закувала жалібненько;
Мадей у неволи.

-:-:-:-:-:-:-:-:-

Багатий фолкльорний матеріял у "Русалці Дністровій" та народні елементи в оригінальних поезіях Руської Трійці - це перше досягнення в історії західньо-української літератури, опертої на чисто народній мовній і літературній базі та на формі народної пісні. В ній шукали три поети тієї правди, що її висловив Шевченко тільки кілька років після появи "Русалки Дністрової":

"Наша дума, наша пісня не вмре, не загине",

бо вона: "Голосна і правдива як Господа слово".

Ставляючи свою "Русалку Дністрову" поруч Максимовичевого збірника народних пісень і перших творів східньо-українських письменників, члени Руської Трійці мали на думці і в душі ту ідею соборности, що про неї написав М. Шашкевич у вірші "Побратимови". Він говорить, що наша пісня

При Чорнім морі
Себе заквітчає,
В степах на просторі
Весело заграє,
В водах - в Дніпрі
Змиється, прибереся,
Легеньким крильцем
На Дністр занесеся,
Крилоньками сплесне,
Стрясе, злопотить,
Під небо до сонця
Ген - ген полетить,
Під небом край сонця
Сонічком повисне,
І буде літати,
І буде співати,
І о руській славі
Скрізь світу казати.

-:-:-:-:-:-:-:-:-